

KRITIČAR – OSOBA KOJA GRADI UKUS ILI STVARA
MODU?
KAZALIŠNA KRITIKA: KREIRANJE MODE I/ILI
UKUSA?

Dubravka Crnojević-Carić

UDK: 792.072.3

U ovom ću radu tematizirati različitosti pozicija kazališne kritike spram kazališnog čina, koje imamo priliku uočiti u napisima o teatru u dnevnim časopisima te one koja je ponuđena u stručnim tj. teatrološkim časopisima. Osim toga, analizirat ću i pojavu, kao i utjecaj, komentara o gledanim (ili još negledanim) predstavama na društvenim mrežama (facebook). Analizirat ću njihove stilske značajke, ali i raznolike paradigme koje se dadu iščitati iz tih tekstova i/ili komentara. Osobito ću se zadržati na dihotomiji »moda – ukus«, te sve navedeno povezati sa »svijetom spektakla«, odnosno prevladavajućem usmjeravanju prema »tržišnoj logici« stvaranja »skandala«.

Ključne riječi: kazalište, kritika, moda, ukus, facebook, tržišna logika

1. KAZALIŠNA KRITIKA KAO PODRŠKA »ESTETIČNOSTI« – OŽIVLJAVANJU ČULA?

»Ukus« je u mnogim rječnicima opisan kao smisao za lijepo, kao sposobnost osjećaja za umjetnički vrijedno, mogućnost suđenja o estetskim predmetima. Immanuel Kant povezuje ukus i estetiku, te ističe kako je riječ o disciplini koja promatra uvjete »osjećajne percepcije«, a sam je termin povezan s riječju grčkog porijekla (αισθητική), koja znači »primjećivač« ili »osjetljiv«.¹

Navedeno dodatno pojašnjava dihotomija: estetično/neestetično. Ukoliko je nešto neestetično, ono je sklono prigušivanju osjećaja. Kao kontrast, estetično je sve što teži stimulaciji ili oživljavanju čula.

Primjećivanje čulima (prema Kantu), pa tako i ukus, zapravo može biti iznenađujuće iskustvo koje otvara prostor za potpuno neočekivane uvide.² Istovremeno se razvija i mogućnost spoznaje o procesu uočavanja, razvija se »osjećaj za unutarnja zbivanja«.³

Možemo na trenutak stati na poziciju da je kazališna kritika tu kako bi podržavala »estetičnost«: dakle, stimulaciju i oživljavanje čula, kako bi se razvijala i sposobnost osjećaja za umjetnički vrijedno. Koliko god to utjecalo na kolektiv, toliko je i osobne prirode.

---

¹ Filozof Alexander Gottlieb Baumgarten smatra kako estetika znači »kritika ukusa«. I pored Kantovih nastojanja da korigira Baumgartena, Baumgartenu je pripisan izum suvremenog korištenja ove riječi.

² Kako bismo primijetili, uočili neki fenomen, potrebno je vladati određenim informacijama, pa tako primjerice znati nešto o geometriji, strukturi, e da bismo prepoznali vrstu gradnje ili stil i inovaciju.

³ O navedenom fenomenu piše Antonio Damasio u svojoj knjizi *Osjećaj zbivanja*.

Kazališni je kritičar, dakle, onaj koji svojim uvidima razvija i kod drugih osjećajnu percepciju, ohrabruje drugoga da razvija tu percepciju te otvara i razvija vlastite potencijale.

2. KAZALIŠNA KRITIKA KAO MODA – KONTROLA ČULA?

S druge strane, moda se često veže uz fenomene moći, kontrole i kapitala. Moda je, naravno, složen fenomen: mnogi teoretičari, sociolozi i filozofi mode u zadnje vrijeme proširuju ili produbljuju definiciju koja kaže kako je riječ o kolektivnom i prolaznom stilu ponašanja, življenja, ophođenja, odijevanja, svojstven određenom razdoblju, društvu, skupini, ili je pak smatran primjerenim. Uz modu su, naravno, vezana i kompleksna pitanja koja se tiču naravi identiteta, kulture, ideologije (moći i kontrole).

No, ono što se meni čini značajnim u trenutku u kojem živimo jest upravo ta veza s kolektivitetom, kao i povezanost mode i tržišta (tj. proizvodnje).

Biti u modi znači biti »popularnim«, pa čak i onda kada je riječ o modi koja je naslonjena na gestu što je prvotno predstavljala određeni znak pobune (a što je često prisutno u supkulturama?). Ući u modu jamči široko tržište, pa tako i bolje uvjete koji se tiču financijskih »ulaganja« prilikom procesa proizvodnje, budući da se računa na bolju »prodaju«.

Biti u modi, znači biti »prepoznat«. ⁴Elementi koji signaliziraju da pripadaš određenoj modi lako su uočljivi, već s površine. Biti u modi, podrazumijeva kretanje unutar određene »zone komfora«.

No, pitanje je čija je to zona komfora? O čijem je horizontu očekivanja riječ? O onom koji proizvodi, gleda ili prosuđuje?

---

⁴ Iz perspektive Thomasa Kuhna, mogli bismo reći kako je riječ o fazi »prihvaćenosti određene paradigme« sa strane »znanstvenika-prevoditelja«.

Očito je riječ o fenomenu koji možemo nazvati »sistemskim«. Na ovom se mjestu dotiču, i dalje, naravno, jedan drugome kao susjed, osobni tj. personalni i socijalni sistem.⁵

3. KAZALIŠNA KRITIKA: DOCIRANJE, ANALIZIRANJE, NA-VOĐENJE?

Redatelj Georgij Paro jednom je prigodom kazališne kritičare podijelio u dvije skupine: »jedni dociraju, drugi analiziraju; jedni polaze od sebe, drugi od predstave. Prvi se ponašaju kao posjednici svekolike (ne samo kazališne) istine, drugi nastoje iznaći i izraziti tu pretpostavljenu istinu i to po kriteriju životne vjerodostojnosti i kazališne uvjerljivosti. [...] Kritika je uvijek subjektivna. Objektivne kritike nema. Idealne kritike ne može biti. Najbolja je ona kritika koja uspostavlja dijalog s predstavom [...]« (Paro, 2010: 4,5).

Teatrologinja Višnja Machiedo pisala je pak kako »gledatelji, pa tako i kritičari, općenito vide teatar naopačke, s površine predstave« (Machiedo, 1987: 669).

Jedan od velikana kazališne kritike, Petar Brečić, govorio je o svojoj poziciji kritičara kao o poziciji bića-posrednika.⁶ On je onaj koji »navodi«. »Navodi« je termin koji bi mogao značiti: onaj koji citira riječi drugog, ali i onaj koji usmjerava drugog, kako gledatelja, tako i kazališne autore. Onaj koji navodi nije onaj koji ne bi imao što reći. Dapače, upravo su mjesta

---

⁵ Niklas Luhmann opisuje »socijalni« i »osobni sistem« te tvrdi kako oni međusobno trajno ostaju jedan drugome tek okolina.

⁶ Naravno, mnogi izvođači – glumci imaju prema kritičarima i drugačiji stav. Nedavno je mladi uspješni glumac Aleksandar Bogdanović izjavio: »Nije me briga za kritičare. Mi na pozornici vodimo ljubav, a kritičari su tek voajeri« (*Glas Slavonije*, 9. ožujak, 2015.).

takvog na-vođenja Drugog – mjesta kreativnosti. Pozicija onog koji navodi, pozicija, po-kazivača, pa tako i »šprehera«, ujedno je (piše Brečić) svemoćna i nemoćna (Brečić, 1997: 28).

4. KAZALIŠNA KRITIKA – PISANJE O UMRLOM?

Georgij Paro nastavlja: »Uostalom, kritika nije nekrolog, kako mi je to u šali nedavno rekao Fadil Hadžić« (Paro, 2010: 5). Međutim, Brečić tvrdi sljedeće: »Kritika je, baš kao i teatar, osmrtnica onome koji se ogleda« (Brečić, 1997: 91).

I ja ću na trenutak povezati razne forme pisanja o kazališnoj predstavi s različitim oblicima pisanja o umrlom. Kazališna kritika, naime, govori o nečem što je završilo. Zabilješka je nastala nakon odgledanog završnog pokreta glumca, zastora ili svjetla.⁷ Kako bi se življeni trenutak, koji umire dok se zbiva, sačuvao, potrebna je »sahrana«, sklanjanje na pomno odabrano mjesto i ponovna obrada materijala.

Na različite se načine piše o smrti:

a) Obično su kao govornici-špreheri pozvani oni koji znaju dosta detalja o životu onoga koji je otišao: tom bismo načinu mogli prisposoditi kazališne kritike koje i danas izlaze po stručnim časopisima, koje s pozornošću čitaju oni koji su na neki način, pa makar izdaleka, promatrali život koji se sada opisuje ili slavi: biće-posrednik jest »upućeni gledatelj«, primjećivač, onaj koji je »osjetljiv«, te svojim uvidima potiče i druge na oživljavanje čula. Primjećivač uključuje brigu za druge, on je onaj koji je i odgonetač, a svojim uvidima potiče i druge da primjećuju, gledaju; on

---

⁷ Ukoliko je svaki čin, a osobito onaj teatarski, kazališni, prepun suočavanja sa smrtnošću i privremenih smrti, kritičar je onaj koji zapisuje tragove, impresije o onom što se već zgotovilo.

se bavi estetičkim, tj. oživljavanjem čula. I sam je diskurs takvih napisa precizan, ali mišljen i u odnosu spram drugog (autora predstave ili gledatelja) te je uglavnom strukturiran po pravilima retorike. Argumentiranje, reference, poznavanje opusa autora, poznavanje prethodnih uprizorenja ili pak postavljanje u šire ideološko-estetske okvire – značajni su faktori.⁸

b) Postoje i kratke forme – osmrtnice, koje uključuju tek koju od značajnijih napomena o izvedbi (tj. životu); prisutan je tek datum početka i vrijeme te prostor svršetka. Upravo je ova forma – crtica o kazalištu – sve češća u dnevnim tiskovinama. Već se dugo problematizira odnos dnevnih novina spram kazališne kritike:⁹ kazališna kritika u brojnim

---

⁸ Pripremajući se za ovaj simpozij, poslušala sam između ostalog i razgovore na temu kakva nam je kritika potrebna. Riječ je o snimci razgovora: *Kazališna srijeda. Kakva nam kazališna kritika treba?*. Tribina se održala 4. ožujka 2009. godine u 19 sati u Kulturno-informativnom centru (KIC). Tribinu je vodila Lidija Zozoli. Gosti tribine bili su: Nataša Govedić, kazališna kritičarka (*Novi list, Zarez*) i teatrologinja, Igor Ružić, kazališni kritičar (Radio 101) i Želimir Ciglar, kazališni kritičar (*Večernji list*). Datum prijenosa: 11. i 12. ožujka 2010. godine. Pozvani su kazališni kritičari imali, naravno, različite stavove: tako Nataša Govedić ističe kako priželjkuje biti dijelom radnog procesa, želi biti pripuštena i u sam proces rada na predstavi te drži kako bi joj – kao osobi koja je neka vrst dramaturga u širem značenju te riječi – u tom smjeru trebala biti otvorena vrata pri radu na kazališnim predstavama. Igor Ružić pak (slično stavovima teatrologinje Sanje Nikčević iznesenih u njezinoj knjizi *Kazališna kritika ili neizbježni suputnik*) izjavio je kako ga praćenje procesa samo opterećuje te da ne želi biti promatračem i aktivnim sudionikom tijekom procesa rada na predstavi. Želimir je Ciglar otvorio pitanje odnosa tiraža, novina, vlasnika novina i načina pisanja kritike te diskursa koji je poželjan i »prijvatljiv«.

⁹ U nekim je medijima kazališna kritika stilski bogata kolokvijalizmima, vulgarizmima, tip diskursa je polemičan ili pak priziva polemiku. Manje je važna razvijena argumentacija, utemeljenost kritike, pa čak i u odnosu na činjenice (pa tako, primjerice, postaju nevažan element točnost i pri nabranjanju izvođača, tj. autora predstave o kojoj se piše). U prvom je planu poigrati se na subverzivan način s onim što smo odgledali. Što je oštrija kritika, to je veća mogućnost proboja. Naglašenija je usmjerenost na sebe, a manje na preminuloga: tj. na predstavu/izvedbu koje više nema.

dnevnim listovima više nema svoj prostor, a i onda kada je prisutna, ne stremi estetičnosti već je riječ o diskursu koji je priličan svijetu spektakla, neestetičnom, umrtvljavanju procesa osjećajne percepcije.

Svijet je spektakla onaj koji teži potrošnji, tržišnoj logici koja nastoji skratiti rok upotrebljivosti. Ciljajući na to da se stvar nategne do krajnjih granica, otvara se »polemika«, a sve u smjeru isprovocirane glasne reakcije. Pravila su relativno jasna. Bitna je tiraža, pa tako i spektakularan naslov.¹⁰ I brzina mijene. Ponekad se stječe dojam kako je važnije raditi na imenu onoga koji piše, pa se pamti tek pokoja »efektna sintagma ili rečenica« što pogađa autore predstave ili se pak proizvodi novo ime, koje će uskoro također biti potrošeno i/ili sahranjeno. Naravno da je ovdje riječ o generalizaciji: ima i danas novina koje se ne vode tržišnim zakonima.

c) No na granici osobnog i kolektivnog, javnog i tajnog, nakon smrti opstaju i obiteljski mitovi, priče i anegdote koje se prenose s koljena na koljeno. Obiteljskih mitova ima barem dvije vrste: postoje oni afirmativni u odnosu na vladajuću paradigmu, i oni često obilježeni tajnom, subverzivni, podrivački. Obiteljske su priče u većini slučajeva formirane kako bi zajednicu držale na okupu, kako bi se uvijek iznova podsjećalo na davnu podjelu uloga: potrebno je opetovano ponavljati tko je bio vođa, tko oponent, a tko

---

¹⁰ Navest ću nekoliko naslova u našim dnevnim tiskovinama (*Jutarnji list*) koji zacijelo svjedoče o potrebi ka efektnoj i/ili duhovitoj opremi, pa tako i prizivanju polemike: »Frljić bi bio idealan Staljin« (Tomislav Čadež, 21. siječnja 2015); »Glumci melju ostatke Čehovljevih rečenica vozeći se na skejtbordu« (16. travnja 2014., *Galeb* – režija Half Straddle i Tina Satter); »Shakespeare se okreće u grobu. Režije *Hamleta* uhvatio se Del Boy« (20. veljače 2014., povodom gostovanja britanske predstave u Zagrebačkom kazalištu mladih); »U ovoj predstavi zabavljaju se svi, osim publike« (10. prosinca 2012., kritika predstave drame Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu, Shakespeare, *Na tri kralja ili kako hoćete*, u režiji Aleksandra Popovskog); »Djevojka sa zečjim ušima. Ako to nije kič, što je kič?« (komentar i odgovor na odgovor na kritiku predstave o Aleksandri Zec: »Polemički obračun kazališnog kritičara *Jutarnjeg lista* s Marinom Blaževićem, dramaturgom predstave 'Aleksandra Zec' redatelja Olivera Frljića«, od 29. travnja 2014).

tek epizoda bez koje bi se moglo.¹¹ Obiteljski se mitovi, naravno, često razilaze u interpretacijama opisanih uloga.

5. FACEBOOK STATISI KAO OBITELJSKI MITOVI?

Koliko god zvučalo začudno, elektronski mediji koji su otvorili nove mogućnosti (portali, blogovi, facebook statusi), po nekim su elementima slični obiteljskim mitovima, osobito stoga što se poigravaju odnosom osobno-kolektivno, skriveno-otkriveno; zatamnjeno-osvijetljeno. Interesantna je i njihova promjenjivost i transformabilnost u odnosu na zadani (privremeni) okvir, česta su pre-uokviravanja, koja su olakšana brojnim komentarima objavljenog statusa. Taj je odgovor ponekad direktan: postavljen je na tuđi »zid«, a ponekad je prikriiven (krišom sačuvan – »sejvan«, te podijeljen – »šeran«)¹² onima koji i nisu »prijatelji«; i/ili je na neki drugi način naknadno iskorišten.

---

¹¹ U tom su smjeru i u kazališnim kritikama (gledajući u relativnu nedavnu prošlost koju sam i sama živjela) teme i ocjene bile predvidljive, tj. ovisne o okviru unutar kojeg se nalaze. Tako je bilo poznato koje su teme zaokupljale Petra Brečića, ili čime se Dalibor Foretić detaljnije bavio, koje su bile preokupacije Mani Gotovac ili Anatolija Kudrjavceva.

Osim toga, podjela je »obiteljskih uloga« i pozicija također prisutna: postojala su i postoje etablirana glumačka i redateljska imena o kojima se rijetko kada pisalo s pokudom, ali isto tako i oni izvođači koji se gotovo nikada nisu izrijeekom spominjali, mada su igrali značajne uloge.

¹² Na FB-profilima riječ je uglavnom o kratkoj formi, o »statusima« koji brzo odlaze u bespuće etera. Kao u »usmenoj predaji«, jedan je od poticaja podijeliti svoj stav s »prijateljima«, te se nakon toga očekuju »lajkovi« ili reakcije kakvog drugog (burnog) tipa. Nerijetko su prisutne rasprave koje rade na osobnoj reklam, ali uključuju i visok stupanj rizika. Zanimljiva je i mogućnost »ogovaranja«, tj. prebacivanje informacija dobivenih od »prijatelja« drugima. U tom je smjeru

U facebook statusima više nije nužno biti »upućenim gledateljem«: Ponekad nije ni važno jesmo li predstavu gledali. Često je, stoga, na djelu poigravanje, kao i mimikrija. Statusi se nerijetko pišu pod pseudonimom, a ponekad je riječ i o heteronimiji. Osim toga, facebook statusi krcati su autoportretima, takozvanim »selfijima«.

6. AUTOPORTRET ILI »SELI«?

Prisjetimo se na trenutak što Oliva govori o autoportretu: Autoportret je trenutak obilježavanja vlastite smrti. Okamenjenost, zaustavljenost. Odmicanje od čulnog. Promatranje vlastitog života.¹³ Autoportret uključuje smrt, ukočenost zagledanosti u sebe.

»Selfija« je, zaustavljenosti, na facebooku, dakle, sve više: svatko piše o sebi i svojoj predstavi. On je, onaj koji zapisuje i svjedoči, glavno lice, makar igrao i epizodu. Brojne su, naime, najave i objave vlastitih velikih (budućih ili prošlih) uspjeha, kao i višestruko (više ili manje tajno) umrežavanje.

Sve navedeno proizvodi određeni vid »vrtoglavice«, sve je teže razotkriti prirodu veze onih koji pišu, onih o kojima se piše i onih koji navedeno komentiraju. Moguća su naknadna brisanja, ili »uređivanja« tj. »štrihanja«, »brisanja« ili dorađivanja vlastitih komentara. Međutim, držim kako upravo u navedenim osobinama facebook kritike možemo uočiti određenu povezanost s fenomenom »fluidna hijerarhija«, o kojem

---

poznat i recentan slučaj posredne rasprave i polemike Ide Prester i Asje Bakić (travanj 2015).

¹³ Petar Brečić uočava slične fenomene, te piše: »Život uhvaćen u varku zrcala, ostaje okamenjen, zamrznut, paralizirano zagledan u sebe [...] zato onaj tko se ogleda ničim ne upućuje na sutra« (Brečić, 1997: 90, 91). Zrcalo nije tu za drugoga, ono je bijeg od drugog.

je pisala Višnja Machiedo.¹⁴ Prisutna je, naime, »nepostojana hijerarhija«, svojstvena svojevrsnoj komediji all'improvviso.

7. PODRIVAČKE GESTE FACEBOOKA I OBEĆANJE PREPORODA?

U trenucima kad smo sablažnjeni činjenicom kako na javno mnijenje/publiku utječu ljudi koji nemaju »adekvatno« obrazovanje, kako o predstavama i umjetnosti pišu oni što slijede samo tržišne interese, te podrivaju pravila struke, pitanje je možemo li prepoznati upravo u ovakvim podrivačkim gestama – nešto obećavajuće.

Naime, mada je navedeno posljedica želje za spektaklom, svojevrsni je paradoks sve više na djelu: oni koji, slijedeći modu, uđu u prostor facebook djelatnosti – počinju raditi upravo na poticanju percepcije osjetilnog zbivanja, na estetičnom. Sve više raste utjecaj onih formi koje nisu tu da zadovolje kolektivno prihvaćenu i prolaznu paradigmu. Oni više nisu oni koji samo slijede kolektivni stav, već oslobađaju, artikuliraju i izgrađuju svijest o vlastitom osjećaju lijepog.

Komentari o predstavama (gledanim i negledanim) izmiču dotadašnjim pravilima, izmiču jasnim podjelama. Međutim, tu opis ovog fenomena ne staje: mada sve navedeno djeluje kao krajnje opasno rastakanje kazališne kritike kao forme, istovremeno se, upravo zahvaljujući tim postupcima, dovode u prvi plan (mada malo zatamnjeno) pitanja koja su davno »slišla« s repertoara kazališne i ine kritike. Iskustvenim se načinom problematizira i propituje fenomen istine, na nekoliko ravni.

---

¹⁴ Višnja Machiedo o tome nadahnuto piše 2011. godine u knjizi *Skrovite putanje*.

8. EPISTEMOLOŠKA PITANJA I FACEBOOK »KRITIKA«?

Svi ti postupci postavljaju pitanja koja se tiču epistemologije same: pozicija bilo koje vrsti autoriteta (autoriteta obrazovanosti, autoriteta moći, autoriteta kapitala) dovedena je u pitanje.

Kao prvo, povlaštenoj se poziciji supostavlja mnoštvo perspektiva. Osim toga, problematizira se, slijedom navedenoga, odnos dominantne (jedne) istine tj. perspektive, spram mnoštva perspektiva. Posredno se propituje i odnos centra i periferija, centra i margine, pa tako i koloniziranja drugog od strane autoriteta.

Postavlja se i pitanje kvalitete i karaktera autoriteta. Propituje se tko je onaj koji legitimira određeno znanje, tko su »eksperti« i čiji su prostori ta tzv. »ekspertna mjesta«. Preispituje se tko je posjednik znanja, pa i odnos znanja i moći.

Upravo ludistički pristup, ali i pronicljivi uvidi koji se tiču zakrivenih pravila igre, umnažanje perspektiva i glasova te relativiziranje, služe ironiziranju hijerarhije spoznajne prosudbe autoriteta.

Svatko postaje vlastiti PR-stručnjak, a time postaje sve prozirnija igra profesionalnih »modnih« stručnjaka;¹⁵ svijest o taktikama i strategijama stvaranja i proizvodnje »mode« svima postaje poznatom, »familijarnom«.

Držim kako je gotovo neminovno da se svaki korisnik facebook profila u jednom trenu zapita: kakav je karakter istine? Tko je uopće i od koga dobio kredibilitet kako bi proizvodio »znanje«? Tko legitimira ono što se drži istinom?

---

¹⁵ Upravo ta pronicnost čitave igre, umnažanje i relativiziranje, gradi svijest o tome kako se može, poštujući određenu proceduru, napraviti »spektakl« od skoro svakog materijala; osim toga, lajkovi obećavaju bolju prođu i budući honorar, pa čak i više posjeta »zidu«, ali i teatru (koliko lajkova toliko novaca). Ovdje se otvaraju još neke teme: jasnija je veza između ekonomije i stvaranja »imena«, sve je razvijenija svijest o taktikama i strategijama PR-projekata.

Problematiziraju se neki davno prihvaćeni stavovi, dovodi se u pitanje vladajuća paradigma. Epistemološka pitanja u prvom su planu, pa tako i pitanje je li istina tek proizvod opetovanog ponavljanja, ludilo mantričkog zanosa, kako bi rekao Lacan. S tim u vezi, raste svijest o tome kako poistovjećujemo znanje s dominacijom. Na indirektan se način, dakle, problematizira način s/poznavanja.

Ovakvim se subverzivnim igrama izbjegava pretenzija na potpunost, usredotočuje se na pristranost ili subjektivnost kao neminovnost. Ukus je, naime, uvijek subjektivan, kaže dalje Kant. Baš kao i kazališna kritika.

Iskustvenim se putem propituje što se zbiva kada ispreplećemo modalitete, u trenucima kada prekoračujemo granice.

9. FACEBOOK: MOGUĆNOST OTVORENOG MJESTA, ZAJEDNICE RAZLIČITIH I PONOVO BUĐENJE »ESTETIČNOSTI«?

Možda upravo ovakvim igrama postaje jasno ono o čemu piše Višnja Machiedo kada govori o prednostima i presedanima komedije dell'arte kao forme: o potencijalu za spajanje, tj. formiranja zajednice između različitih (ljudi različitog socijalnog i zemljopisnog porijekla, različite dobi i naobrazbe). I ova, svojevrsna komedija all'improvviso nudi mogućnost otvorenog mjesta, terase,¹⁶ odnosno nomadske, lutalačke obitelji. Ta nomadska, lutalačka obitelj postaje sve relevantnijim momentom, ona nas upravo svojom mnogoobličnošću ponovno može uputiti na staze promišljanja i procesuiranja osjećajne spoznaje. Ona nam omogućuje da budemo primjećivači-nomadi, oni koji su otvoreni za poziciju drugih. Uključena je spoznaja o povezanosti situiranosti i znanja.

---

¹⁶ Kako će kasnije, 2011. godine, Višnja Machiedo reći u svojoj knjizi *Skrovite putanje*.

Možda nas upravo ta virtualna zajednica, zajednica koja je produktom mode (pa tako i usmjerena ka umrtvljenju vlastitih čula – vječno sjedeća iza ekrana), vodi buđenju »estetičnosti«.

Upravo ta nepostojana hijerarhijska, nomadska zajednica, na paradoksalan način, ponovno budi težnju ka »estetičnosti«, tj. spoznaji o procesima osjećajne percepcije. Za kazališnog se kritičara uvijek govorilo da je nomad. Možda je dakle i taj facebook kritičar onaj koji svojim uvidima ohrabruje drugoga da razvija tu percepciju, otvara i razvija vlastite potencijale? Jer, kako bi rekao Baudelaire, »svatko ima svoje lijepo«!

LITERATURA

- Baudelaire, Charles (1995), *Moje razgoličeno srce*, prevela Višnja Machiedo, Durieux, Zagreb.
- Batušić, Nikola (1971), *Hrvatska kazališna kritika*, Matica hrvatska, Zagreb.
- Brečić, Petar (1997), *Jedan okvir za zrcalo*, priredila Mani Gotovac, Biblioteka Hrvatski radio, knjiga 15, Zagreb.
- Čadež, Tomislav (2014), »Shakespeare se okreće u grobu: režije 'Hamleta' uhvatio se Del Boy«, *Jutarnji list*, 16. travnja: <http://www.jutarnji.hr/shakespeare-se-okrece-u-grobu--rezijske--hamleta--uhvatio-se-del-boy-/1200519/>, posjet 28. travnja 2015.
- Čadež, Tomislav (2014), »Glumci melju ostatke Čehovljevih rečenica vozeći se na skejtbordu«, *Jutarnji list*, 20. veljače: <http://www.jutarnji.hr/kritika-tomislava-cadeza--glumci-melju-ostatke-cehovljevih-recenica-vozeci-se-na-skejtbordu-/1183454/>, posjet 28. travnja 2015.
- Čadež, Tomislav (2015), »Frljić bi bio idealan Staljin«, *Jutarnji list*, 21. siječnja: <http://www.jutarnji.hr/frljic-bi-bio-idealno-staljin-/1278026/>, posjet 28. travnja 2015.

- Čadež, Tomislav (2012), »U ovoj predstavi zabavljaju se svi, osim publike«, *Jutarnji list*, 10. prosinca 2012., <http://www.jutarnji.hr/u-ovoj-predstavi-zabavljaju-se-svi-osim-publike/1071473/>, posjet 28. travnja 2015.
- Čadež, Tomislav (2014), »Djevojka sa zečjim ušima. Ako to nije kič, što je kič?«, *Jutarnji list*, 29. travnja: <http://www.jutarnji.hr/djevojica-sa-zecjim-usima-ako-to-nije-kic--sto-jest-kic-/1187179/>, posjet 28. travnja 2015.
- Damasio, Antonio (2005), *Osjećaj zbivanja*, preveo Miloš Judaš, Algoritam, Zagreb.
- Debord, Guy (1999), *Društvo spektakla & Komentari društva spektakla*, preveo Goran Vujasinović, Bastard, Zagreb.
- Machiedo, Višnja (1987), *Komedija dell'Arte*, Centar za kulturnu djelatnost, Zagreb.
- Machiedo, Višnja (2005), *Drugi život*, DHK, Zagreb.
- Machiedo, Višnja (2011), *Skrovite putanje*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Nikčević, Sanja (2011), *Kazališna kritika ili neizbježni suputnik*, Leykam international – Umjetnička akademija, Zagreb – Osijek.
- Kuhn, Thomas (2002), *Struktura znanstvenih revolucija*, prevela Mirna Zelić, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.
- Luhmann, Niklas (1992), *Legitimacija kroz proceduru*, preveo Ivan Glaser, Naklada Ljevak, Zagreb.
- Oliva, Akile Bonito (1989), *Ideologija izdajnika*, prevela Mirjana Jovanović, Biblioteka Svetovi, Novi Sad.
- Paro, Georgij (2010), »Od dijaloga do šutnje«, *Hrvatsko glumište*, br. 46-47: <http://www.hddu.hr/media/1915/02-tema.pdf>; posjet 14. prosinca 2015.
- Vekić, Narcisa i Bogdanović, Aleksandar (2015), »Bogdanović: Kazališni kritičar je voajer, glumac na sceni vodi ljubav«, razgovor Narcise Vekić s Aleksandrom Bogdanovićem, *Glas Slavonije*, 9. ožujka: <http://www.glas-slavonije.hr/263094/5/Bogdanovic-Kazalisni-kriticar-je-voajer-glumac-na-sceni-vodi-ljubav>, posjet 28. travnja 2015.

Kazališna srijeda, tribina: Kakva nam kazališna kritika treba?, održana 4. ožujka 2009. u KIC-u u Zagrebu; datum prijenoša 12. ožujka 2010.

<https://www.youtube.com/watch?v=pL1Kk-4bou4>

https://www.youtube.com/watch?v=COU4_mbAKtY

<https://www.youtube.com/watch?v=Us6gs2FMh5s>; <https://www.youtube.com/watch?v=w-y23hwpRBk>

<https://www.youtube.com/watch?v=fctD1PMLwak>

<https://www.youtube.com/watch?v=pL1Kk-4bou4>

<https://www.youtube.com/watch?v=Zhssho-781E>

<https://www.youtube.com/watch?v=BjGyrZJakVc>, posjet 28. travnja 2015.

CRITIC: THE PERSON ESTABLISHING TASTE OR CREATING FASHION? THEATRE CRITICISM: CREATING FASHION AND/OR TASTE?

Abstract

The paper is aimed at discussing the diversity within the attitudes of the theatre criticism towards the theatre act as encountered in daily newspaper articles concerning the theatre, as well as the one provided by specialised theatre journals. Furthermore, I intend to analyse the phenomenon and the influence of the commentaries regarding the viewed performances (as well as the ones not viewed yet) appearing on social networks (e.g. Facebook), with a view to defining their stylistic features, along with the diverse paradigms which could be inferred from these texts and/or commentaries. I would particularly like to focus upon the dichotomy »fashion - taste«, associating the afore-mentioned phenomena with the »world of spectacle«, i.e. prevalent tendencies directed towards the »market logic« of creating »scandal«.

Key words: theatre, critic, fashion, taste, facebook, market logic